

16+

DE KNOPENDOOS – Roman – Roland Derveaux

SINGEL | UITGEVERIJEN

Afdeling Brave New Books – Print on Demand

©2017 Roland Derveaux

ISBN: 9789402163155

Het sein voor de publicatie van dit boek werd gegeven op 26 mei 2017, de 77ste verjaardag van het bloedbad aan de Mandel te Oostrozebeke.

van Roland Derveaux verschenen
bij Brave New Books eveneens:

De Barst in De Beitel

Storm over De Beitel

Leve De Beitel

Coverfoto: Roland Derveaux

Schrijversfoto: Thierry Derveaux

Niets uit deze publicatie mag gekopieerd, verveelvoudigd, doorgestuurd of gebruikt worden zonder voorafgaande en schriftelijke toestemming van de auteur.

Voor dit boek werd alleen papier gebruikt dat niet bijdraagt tot de ontbossing van het regenwoud.

www.singeluitgeverijen.nl > Brave New Books

www.bravenewbooks.nl/rolandderveaux

Voorwoord

Als we het over oorlog hebben, zijn het meestal plaatsen met ronkende namen die terugkeren: Luik, Arnhem, Antwerpen, Bastenaken, Verdun, Ieper, de Somme enz. Maar ook in de dorpen, waar families dicht bij elkaar leven en waar iedereen iedereen kent, liet de oorlog sporen en pijnlijke herinneringen achter. Met respect voor alle gewonden en doden van de Tweede Wereldoorlog, draag ik dit boek op aan de slachtoffers van de Leieslag en in het bijzonder aan de burgers die in Oostrozebeke, de 26ste Mei 1940, op het einde van de 18-daagse veldtocht, net voor de capitulatie, gedood werden, toen de Duitsers hen gebruikten als levend schild, of ter plaatse door hen werden afgemaakt toen ze poogden te ontkomen. De reconstructie van het bloedbad aan de Mandel is gebaseerd op getuigenissen die bijeengesprokkeld werden door o.a. Lucrèce Stove.

Dit zijn de namen van de burgerslachtoffers: Victor Beeuwsaert, Dolrice Debruyne, Maria Debruyne, Gustaaf Delaere, Remi Desmet, Alberic D'Hondt, Maurice Dolphens, André Stove, Leon Stove, Celina Vandewalle, Achiël Van Houtte en Johanna Waelkens. Ook Palmer Verstraete wil ik in deze hulde betrekken. Hij werd twee dagen later, de dag van de capitulatie, op het ouderlijke boeren erf gevonden met een kogel in het hoofd.

R.D.

Voornaamste personages

Albert (1900) en Germaine Depauw (1902) van herberg “De Kal-seide” en hun kinderen René (1925), Cyriel, de verteller (1930), Henri (Rik) (1935), en Thérèse (Treeske) (1944)

Jules en Julie Den Aemer van het Roethuis en hun kinderen Rosalie (1927), Sylvie (1930), en Toor (1930)

Boer en boerin Verbeke met de kinderen Mathilde Van Beek-skes (1925), Lucie (1926), Gustaaf (1928) en Jan (1930)

Garagist Camiel (1900) en Angèle Sladoor (1901) en kinderen Margarita (Rita) (1927), en Emma (1934)

Heidi (1945), dochter van Rosalie

Hubert en Robert, de zonen van René en Lucie

De Knopendoos

Het Roethuismysterie

Roman

Roland Derveaux

Deel I

Oorlog

Omdat ik verwachtte dat Heidi er ieder moment zou zijn, heb ik nog snel even dat oude krantenbericht opgezocht. Ik heb haar uitgenodigd, want vandaag wordt Sylvie, haar tante Sylvie, begraven. Twee jaar na de ramp, die de dood van haar neef en zijn vrouw voor gevolg had, heb ik eindelijk nieuws voor Heidi.

Gas vernielt erfgoed te Oostrozebeke

Echtpaar overleeft ramp niet – Ook geraamte tussen puin

Oostrozebeke, 8 juli 2007 – In de Hulststraat, op de wijk Mandelbroek, ontplofte gisterenmiddag de alleenstaande woning van het echtpaar Willy Den Aemer-Houthave. Van het huis bleef enkel een puinhoop over. Volgens getuigen werden de brokstukken tot vijftig meter hoog en ver weggeslingerd. Passanten probeerden onmiddellijk om hulp te bieden. Het mocht niet baten. De gehavende lichamen van de twee bewoners werden met veel moeite van onder het puin bevrijd en ter beschikking gesteld van de politie en de verplegers van de brandweer, die inmiddels met veel getoeter aangekomen waren in hun typische dienstwagens.

Onmiddellijk begonnen de overige brandweerlieden met het opruimen van de straat, nadat die door de politie afgezet en verkeersvrij gemaakt werd. De agenten gingen door met hun inspectie. Groot was hun verbazing toen al snel bleek dat verspreide broze beenderen mogelijk van een uiteengereten menselijk geraamte afkomstig waren. Volgens de commandant leken ze wel op stukken van een mummie, waar niet alleen perkamenten huid en pezen, maar ook sporen van verpulverde kleren en roet aan vast zaten. Alle botten werden als bewijsmateriaal meegenomen, de puinhoop afgebakend en een bewaker aangesteld. Verder onderzoek zal nodig zijn om dit mysterie op te helderen.

Het huis stond bekend als “Het Routehuis” of “Het Roethuis”, omdat het bij de “route de fer” hoorde, de ijzerweg of gewoon de spoorweg. Onder die naam leefde het huis voort, nadat het decen-

nialang bewoond werd door de opeenvolgende bedienden van de onbewaakte spoorwegovergang. Het had de typische vorm van de stationsarchitectuur van de negentiende eeuw en was gedurende jaren een baken van herkenning in het verder open landschap. De spoorweg zelf sloot al jaren eerder, na iets meer dan honderd jaar dienst, de laatste jaren alleen voor goederenvervoer. De sporen waren weggehaald, maar van de berm waren nog heel wat stroken overgebleven, die dienst deden als wandelpad of landbouwweg.

Van beroep was de laatste bewoner houtbewerker. Hij genoot enige bekendheid als sculpteur van meubeldelen en elementen voor de woninginrichting. Hij was dikwijls te zien op volksmarkten waar hij aan houten beelden werkte. Zijn vrouw, kassierster bij een bank, was hem daarbij behulpzaam. Kinderen had het echtpaar niet.

Die dag herinner ik me nog precies alsof het gisteren was. Om verschillende redenen. De knal had me opgeschrikt uit een soort soezerig bewustzijn. Vanop mijn bank zag ik, enigszins gehinderd door de felle zon, hoe de stofwolk eerst uitdijde en als een plaatselijke bui al begon weg te drijven in de richting van de nieuwe brug. Vandaag de dag zou dat niet meer mogelijk zijn. Aan de overkant van de straat, die de naam Vlierstraat behouden heeft, maar in de volksmond nog steeds de Zandstraat werd genoemd – ook al werd ze al veel vroeger met beton verhard – is nu een nagenoeg volgebouwde bedrijfzone. De meestal witte werkhuizen belemmeren het zicht op het panorama dat bijna mijn hele leven omkaderd heeft. Vanuit mijn voortuintje of door het straatvenster zag ik jarenlang het Roethuis langs de spoorwegberm met de trage goederentreinen, en nog verder de kajuiten en de masten van volgeladen boten op het kanaal. Op hun terugtocht kon ik zelfs het donkere dek zien dat boven de dijken uitstak. Niet veel later, na de laatste verbreding en de uitdieping van het kanaal, vaarden er al schepen door met tienvoudige lading en meer. Dan zag ik hoe deze mastodonten statig en verheven de horizon afschoven in beide richtingen. Een rustiger omgeving kon ik me niet voorstellen. Tot de bouwkransen opdoken.

Het was die bewuste dag, 7.7.2007, ook nog eens mijn verjaardag, 77 jaar. Er zullen er ongetwijfeld nog zijn die op de zevende juli 1930 ter wereld kwamen. Maar ik ken er geen. Een historisch jaar: een eeuw eerder scheidden Nederland en België/Belgique. In het nieuwe koninkrijk kon de interne strijd losbarsten. Vlamingen in het verweer tegen de Walen, schoolstrijd tussen rijks- en katholiek onderwijs, socialisten tegen liberalen. Tot de Eerste Wereldoorlog weer enig België-gevoel deed oplaaien. Tegenwoordig heb je daar al beroemdheden en vedetten voor nodig. Zelfs wereldschokkende gebeurtenissen, of gewoon politiek gekibbel, die zijdelings onze rust en onze levensstandaard bedreigen, leiden nu eerder tot verdeeldheid dan tot solidariteit.

Aan verjaardagen hechtte ik eigenlijk geen belang. Toch voelde ik die 77ste verjaardag zelf aan als heel bijzonder. Uniek. Maar wel overschaduwde door de tragische gebeurtenis even verderop. Verder werd aan de herinnering van mijn geboortedag weinig ruchtbaarheid gegeven. Ik kreeg wat bezoek, een paar telefoontjes en zoals gewoonlijk enkele wenskaarten. Ook aan de geboorte van mijn broers en mijn zus was een geschiedenis verbonden. Jaar en dag ben ik vergeten, maar mijn moeder zei altijd dat op de dag dat mijn oudste broer, René, geboren werd, de inwijding plaatsgreep van de IJzertoren in Diksmuide. En ik herinner mij dat de verjaardag van mijn jongere broer, Henri, verwijst naar een andere gebeurtenis, die zijn iets oudere leeftijdsgenoten zich ongetwijfeld nog zouden herinneren. Enkele uren na zijn doopsel stond de parochiekerk van Oostrozebeke in de fik. Alleen de muren bleven overeind. De verrassende komst van mijn zusje Thérèse, ons achterkomertje, luidde dan weer een lange periode van vrede en welvaart in. Hier, bedoel ik. Elders in de wereld waren altijd wel oorlogen of opstanden aan de gang, de enige al bloediger dan de andere.

Diezelfde 7.7.07 was ook de dag dat Live Earth plaatsvond. Ik zag een verslag daarvan in dezelfde oude krant. Niet dat het me veel kon schelen. Niet mijn soort muziek. Concerten in zeven steden op zeven continenten moesten de aandacht vestigen op de klimaatverandering. Het was het jaar nadat Al Gore met “An Inconvenient Truth” geprobeerd had om de wereldleiders een geweten te schoppen. Ik vrees dat al die evenementen samen goed waren voor nog enkele extra graden. Twee jaar eerder vielen er op 7 juli bij aanslagen in Londen, 56 doden. Ook daaraan werd nog eens herinnerd. Het was niet de eerste, en het zou niet de laatste extreem religieus getinte massamoord zijn.

Na iedere nieuwe terreurdaad bleef de verontwaardiging groot, maar de nasleep duurde steeds minder lang. Alles went. De reacties, die werden wel scherper. De positivo's bewogen hemel en aarde om tolerant te zijn, maar ook het aantal radicalen werd aan beide zijden fanatieker. De grondvesten van de oude maatschappij vertoonden barsten. Het spel was veranderd, de spelers nieuw, maar de regels oud en ongewijzigd. De oorlogen in

de Balkan, Zuidwest-Azië en het Midden-Oosten, hadden duidelijk gemaakt waartoe de spanningen tussen religieuze opvattingen konden leiden, maar niemand was in staat gebleken om de gepaste maatregelen te nemen. En dus bleven de aanslagen maar doorgaan. Met steeds meer verbetering. En met meer en meer polarisering tussen oude en nieuwe bevolkingsgroepen of geloofsgemeenschappen. Ik ben te oud geworden om me daar nog om te bekommeren, maar tegen mijn vele nakomelingen, die me wel eens nostalgie verwijten, blijf ik zeggen dat ze de ogen niet mogen sluiten voor de realiteit. Ik heb al te veel meegeemaakt.

Toen ik klein was, besepte ik ook niet wat er rondom ons gaande was. Wij speelden "hitlerke". Zelfs gedurende de oorlog. Tot de ellende ons de strot uithing. Ook toen duurde het lang vooraleer de vijand met vereende krachten in de pan werd gehakt. Tientallen miljoenen mensen verloren er het leven bij. Niets heeft de wereld daarvan opgestoken. Nu nog heerst de besluiteloosheid. Nog worden alle initiatieven gedwarsboomd door oneigheid in een van de vele raden die deze internationale maatschappij rijk is. De wapenwedloop blijft maar doorgaan. Op steeds meer verfijnde manier worden doelen gekozen en getroffen. Maar één groot probleem raakt niet opgelost: hoe te vermijden dat burgers worden veroordeeld tot levende wrakken of met hun leven het gelag betalen als ze niet tijdig genoeg de benen nemen. Waarheen? Slachtoffers van de onvermijdelijke zijschade, noemen de strijdende partijen hen. Ik vind het schrijnend dat de Grote Leiders zo cynisch blijven doen over modale gezinnen, met een vader, een moeder, grootouders, kinderen en kleinkinderen, die geen dak meer boven het hoofd hebben, hun schamele bezittingen verloren hebben, honger en dorst lijden; over de miljoenen die proberen om elders een schuilplaats te vinden op Moeder Aarde, maar na een lange lijdensweg toch nog voor echte of administratieve muren komen te staan. Op hun thuisfront blijven de raketten, de straaljagers en de helikopters vernieling en miserie, leed en angst zaaien. Voor wat? Voor wie? Voor heerschappij, voor invloed, voor macht, voor overwicht. Sommige mensen zijn dodende machines. Van de andere mensen wordt dan weer

verwacht dat ze hun verstand op nul zetten. Ze moeten doen wat hedendaagse goden hun voorhouden. Zo is het altijd geweest. Zo zal het altijd zijn. Want Grote Leiders zijn veroveraars. Hoe groter hun aanhang, hoe groter hun drang naar overheersing. En daar zijn alle middelen goed voor. Ook schrikbewind.

Het belang van mijn bijzondere verjaardag werd dus letterlijk overstemd door de knal van de ontploffing en de dood van het echtpaar, maar het was vooral de ontdekking van het geheimzinnige geraamte dat onderwerp was van speculaties en veronderstellingen, die meestal kant noch wal raakten. Ik kon het weten, want ik kende het Roethuis door en door.

Sommige kranten bewaarde ik dus. Vroeger toch. Een uit de hand gelopen hobby van iemand die op rust gesteld is. Als er iets in stond dat mijn aandacht trok. Over mensen uit mijn omgeving. Kaartkampioenen, wielrenners. Ongevallen. Olympische Spelen ook. Of rampen. Ik had veel oude kranten. Tijdschriften ook. Wat ik zelf niet kocht, haalde ik op bij burens en familie. Ze helpen mij nu om mijn geheugen op te frissen. De beelden en verslagen komen mij meteen vertrouwd voor, in tegenstelling tot vluchtige televisiejournals. Om de groeiende stapel kleiner te maken begon ik op latere leeftijd – als mijn vingers niet te stijf stonden – de verslagen uit te knippen met de schaar of uit te scheuren met de hulp van een lat. De rest was oud papier, mee te geven met de ophaaldienst. Zo komen ze nog van pas, die vergeelde artikels. Zoals dat van 8 juli 2007 dat nu voor me ligt. En die van de volgende dagen. Maar veel wijzer werd ik er toen in ieder geval niet van. Behalve dat de stoffelijke resten ongeveer zestig jaar oud waren en afkomstig van een man van ongeveer twintig jaar. En, wat niet onbelangrijk was, nauwkeurig onderzoek van het puin had enkele kleine vondsten opgeleverd: scherven vooral, maar ook knopen, kentekens, huisraad en andere prullaria die in elke woning aanwezig zijn. Het mysterie werd er alleen maar ingewikkelder door.

Ik bleef erover piekeren. Het liet me niet meer los. Als kind speelde ik bijna ieder vrij uur met mijn vriendjes van Mandelbroek. In het Roethuis. Rond het Roethuis. Het Roethuis was

zowat het centrum van Mandelbroek. Onze vergaderplaats. Ik kende iedereen van honderden meters in de omtrek, zoveel mensen woonden er daar toen ook niet. In de weiden, op de landerijen, in schuren, stallen en vlasfabrieken gingen we ravotten. Dat kon toen nog. We liepen samen naar school. We waren onafscheidelijk. Gedurende jaren. De oorlogsjaren ook. Wat was er dan onder mijn ogen gebeurd, dat ik gemist had? Vroeger had ik hierover nog kunnen spreken met mijn leeftijdsgenoten. Het ene woord bracht het andere mee, een kwinkslag was voldoende om een oude anekdote van onder het stof te halen. Uren konden we doorgaan. Met gissen en fantaseren. Maar ik heb niemand meer. De oud-strijders zijn dood.

Ik wist alleen dat er, tegen het einde van de oorlog en geruime tijd erna, een geheimzinnige sfeer in het dorp hing. In het openbaar werd er niet over gesproken. Flarden van verhalen hoorde ik net voor het slapengaan, als de laatste klanten, burens, gevraagd werd om het café te verlaten en nog wat na te praten in de leefkeuken. Over de “zwarte”. Maar ik, ik hield mijn lippen op elkaar. Ik luisterde. Dat had ik van mijn vader geleerd.

Het is allemaal zolang geleden. Mijn eigen herinneringen zijn ook al wat vervaagd. Van wat ik zelf heb meegemaakt weet ik nog wel wat, veel is ook al door de tijd gewist. Over die dramatische periode in de wereldgeschiedenis, is later zoveel geschreven en getoond, dat er tussen mijn eigen belevenissen door ongetwijfeld zaken geslopen zijn, die ik er onbewust als echt meegemaakt aan toegevoegd heb. Of gesitueerd in een andere periode. Of vertel ik dingen die ik alleen had van horen zeggen, alsof ik er zelf bij was geweest. Er komen zoveel invloeden op je af, dat de werkelijkheid na verloop van tijd lijkt op een bont verfpallet. Misschien moet ik mijn opinie nu een beetje bijschaven. Als ik zoek naar details, moet ik vaststellen dat er een wolk rond hangt. Maar aan de andere kant, het beeld is vollediger geworden. Ik zie nu het bredere plaatje. Vroeger zag ik alleen dat wat me raakte. Ik zat tenslotte in een gevoelige periode, ik was een kind in de overgang. Tussen het begin van de oorlog en het einde ervan was ik man geworden. Of toch bijna. Er gingen zoveel emoties in me om, dat de harde realiteit niet altijd tot me

doordrong.

Nietsvermoedend had ik op het einde van de oorlog, net voor de bevrijders overal als helden onthaald werden, misschien zelfs meegeholpen aan het verbergen van het lijk dat nu zoveel vragen oproep. Maar van wie waren dan die broze stoffelijke resten? Ik had maar net een eerste geheime opdracht achter de rug en was zelf in shock. Ik had mijn vader verloren in omstandigheden die ik met woorden niet kan omschrijven zonder afbreuk te doen aan de afgrijselijkheid van het drama. De ontploffing van het Roethuis hield alleen de bevestiging in dat er in dat gebouw ooit iets was gebeurd dat op de één of andere manier verborgen bleef voor de buurt en de wereld. Maar wat? Beelden uit mijn leven doken op uit het diepste van mijn memorie.

‘Moeder! Mag ik bij Toorke gaan spelen?’

Ze was de lakens aan het uitspreiden op het grasperk om te bleken. Aan de drooglijn hingen hemden, broeken en allerhande doeken zachtjes heen en weer te wiebelen. Maandag wasdag. Van achter de perenboom kwam ons Zwartje aangestormd, op de voet gevolgd door de Rosse. Moeder gilde alarm. Te laat! Twee rijen kattensporen tekenden zich scherp en duidelijk af op de blanke lakens. Moeder rukte zich bijna de haren uit.

‘Lelijke loeders, kunnen jullie niet elders gaan flikflooiën? Sef-fens kan ik nog gaan herbeginnen. Denken jullie echt dat ik daar al de tijd voor heb? Die katers hé, zeg! Krengen!’

De krolse katten hadden zich niets aangetrokken van moeders gejang, zodat ze zich tot mij wendde.

‘Zijn je karweitjes opgeknapt?’

Karweitjes. Daarvoor schakelde iedereen me in. Mos van de muur verwijderen met kokend water, taai onkruid wieden op de paden, de stoep schuren, café en gelagzaal vegen, kruiden zoeken voor de konijnen, de kippen eten en drinken geven, hokken en gereedschap schoonmaken... Hoe sneller ik ermee klaar was, hoe rapper ik mijn vrienden kon vervoegen.

‘Ja, hoor! En alles terug op zijn plaats.’

‘Ben je dat zeker? Je weet dat vader uit zijn krammen schiet als hij een werktuig mist.’

‘Maar ja! Als ik het zeg...’

‘Als je maar niet in de weg loopt, Cyriel. En blijf weg van de sporen! Die treinen hebben geen remmen! En voor donker thuis, vergeet het niet!’

De Rosse had zich net voor de poort op Zwartje gegooid en beet het poesje grommend in de nek. Hij zou het wurgen! Vermoorden! Ik sprong er als een gek naartoe. De Rosse schrok. Net voor ik zou toeslaan, koos hij blazend en snauwend het hazenpad, zodat hij ontsnapte aan de top van mijn schoen.

Wij woonden toen langs de kalseide, de Provinciale Steenweg. In herberg “De Kalseide”. Ik draaide het hoekje om, de Hulststraat in. Het grind kraakte onder mijn houten zolen. Ik schopte

de hoekige stenen weg die mij hinderden bij het lopen. Het grijze stof waaide op, zette zich vast op het versleten leder van mijn schoenen en op mijn afgezakke kousen. Het onkruid in de berm stond zo hoog dat de gracht niet meer te zien was. Het gonsde er van de insecten. Bijen, vliegen en kevers in alle kleuren en vormen, kropen, fladderden of treuzelden op en rond de bonte bloemenzee: klapprozen, boterbloemen, madeliefjes, korenbloemen, paardenbloemen en nog veel meer planten waarvan ik de naam niet kende. Zoals gewoonlijk prikkelde een onaangename slootgeur mijn neus. Om bij het Roethuis te komen, moest ik eerst de Vlierstraat oversteken. Een tiental mussen zat zich midden op het kruispunt met veel omhaal en lawaai te wentelen in het droge zand. Om de een of andere duistere reden hield ik van die stoeiende beestjes, niet meteen de mooiste vogeltjes, die niet eens konden zingen, maar ze kirden en krijsten van plezier, alsof ze hun hele leven kuiken bleven. Als op bevel sloegen ze de vleugels uit toen ik dicht genoeg genaderd was. Luid tjilpend, kozen ze voor de vlucht om slechts enkele meter verder weer te landen in de takken van één van de knotwilgen. Waarover hadden ze het toch?

Op de hoek was er een handelszaak in zaaigoed, stro, hooi en veevoeder. Dan was het nog eens drie, vier keer zo ver tot aan de overweg waar Jules en Julie Den Aemer woonden, met hun kinderen Rosalie, Sylvie en Toorke. Ik passeerde hun huis en zette het op een lopen, want op de dijk stak het silhouet van enkele voorovergebogen figuren af tegen de horizon. Een eind verder was de brug over het kanaal. Net voor de ophaalbrug leidde de Hazelnootstraat naar het oosten. Twee kinderen, een jongen en een meisje hielpen een vrouw met het jagen van hun schuit, schijnbaar moeiteloos trekkend aan de touwen. De schipper hanteerde de roerbalk en stuurde het vaartuig feilloos op de brug af. De brugwachter draaide aan een rad. Langzaam ging de brug schuin de hoogte in. Ik bleef kijken. Als ik geluk had mocht ik ook eens draaien aan het wiel, dat zo groot was dat ik vooruit en achteruit moest springen en op de tippen van mijn tenen moest staan om het handvat bij te houden. Nu niet, waar- schuwde de brugwachter. Dus keerde ik terug naar het Roet-

huis.

Ik zweette. Mijn schaduw was kort, korter kon bijna niet.

Ik kende de windstreken. Noorden, zuiden, oosten, westen. Ik wist dat de zon 's morgens opkwam in het oosten, dat ze 's middags hoog in het zuiden stond en daarna begon te zakken tot ze in het verre westen weer onderging. Dat had René me geleerd.

'Onthoud dat goed, kleine,' drong hij aan. 'De zon zal altijd je beste gids zijn. Weet waar ze staat wanneer je vertrekt. En ze vertelt je hoe laat het is. Waar je ook bent.' Twee boerderijen. Een laan van hoge populieren leidde naar de woongebouwen, de schuren en de stallen, die daardoor lager leken dan ze in werkelijkheid waren. Tegen de blauwe lucht tekenden de donkergroene kruinen zich af. Ik hield van die ruisende reuzen, netjes in het gelid, schuin, lichtjes voorovergebogen. Ik hield van alle bomen. Om onder te schuilen, om erin te klimmen. Ik kende al veel soortnamen. Berken, eiken, appel- en perenbomen, pruimenbomen. Ik hield van hun schors, van de ruwe stammen, van bloeiende kruinen, van takken zwaar van fruit. De knotwilgen waren mijn favorieten. In de winter worden ze gesnoeid, net als ik van hun lange haren ontdaan. Iedere zomer hebben ze dan weer een frisse kop. Mijn vader zei dat oude wilgen een stam hadden waarin je je kon verbergen. Maar er waren geen oude wilgen. In de Grote Oorlog werden meer bomen gekapt dan geplant.

Wit-zwarte koeien zochten afkoeling. In de schaduw was de achtergrond, met tegenlicht, een wemeling van donkere kleuren, waar de witte vlekken scherp tegen af staken. Vredig en rustig lagen de dieren te herkauwen, genietend als dorpsfilosofen met een knap idee, de kin krachtig schuivend van links naar rechts. Ze deden me denken aan Gustaaf Van Beekskes. Hij had dezelfde ogen. Zagen ze de zwerm bedrijvige kievieten, huppelend over het spichtige gras op zoek naar aardwormen? Blijkbaar schrokken de vogels van het geluid dat mijn schoenen maakten, of vertrouwden ze me niet, want ze vlogen krijsend op om even verder terug neer te strijken. Van mij hoefden ze niet bang te zijn. Ik hield van alle dieren. Koeien, paarden, kippen, konijnen, vogels. Maar van honden had ik schrik. Bij Jan Van

Beekskes hadden ze een pauw. Dat was kip, noch vogel. Een koning, dat was het. De koning van de hoeve. Mijn familienaam: Depauw. Ik droeg hem met trots.

Van de eerste hoeve besloegen de landerijen de westelijke terreinen tussen Hulststraat, Vlierstraat, het kanaal en de hoge brug die even verder naar Otteca leidde. Het omwalde gebouwencomplex bevatte, naast woonhuis, stallen en schuren, helemaal achteraan een hoger grauw gebouw. Dat was het “Spookkasteel”. De mensen vertelden daarover dat de geest van een eigenaar uit lang vervlogen tijden er kwam spoken. Cafébezoekers die er na een avondje stappen voorbij kwamen, zagen “rode kaboutertjes” zweven boven de gracht. Een goed benevelde man die er werkte, zag eens hoe er in het duister een door vier paarden getrokken “spookkoets” op hem af kwam gereden. Hij verborg zich, zag hoe de poorten vanzelf opengingen en hoe Pitje Krikke, zo heette de vroegere baas, binnenreed. Niemand die dat geloofde, behalve de oude kwezels die dan bang naar de paternoster grepen, omdat de duivel ermee gemoeid was. Dronkenschap maakte blijkbaar nieuwsgierig en dapper, want een andere knecht had gezien hoe een voertuig, lang geleden, donder en vuur spuwend, zich voortbewoog zonder paarden, alles vernielend wat er op zijn weg stond. Zelf was de zatlap nauwelijks ontsnapt aan de dood. Door de schrik had zijn hart stilgestaan. Een ander beweerde dat er op iedere verdieping vleermuizen in de gewelven woonden, hoe hoger, hoe groter en hoe bloedroter, vliegende honden die blaften en die katten en konijnen konden doden. En kinderen.

De andere hoeve, ten oosten van de Hulststraat, maar veel verder weg, bestreek de ruimte tussen Vlierstraat, het Zwarte Gat en de Hazelnootstraat. Daar woonde de familie Verbeke, de boer en de boerin en hun kinderen Mathilde, Lucie, Gustaaf en ten slotte Jan, die ook van mijn leeftijd was. Nog meer naar het oosten kwam je via de Vlierstraat in het centrum van Oostrozebeke, en via de Hazelnootstraat, bezaaid met enkele smalle huizen en buurtcafés, kon je naar het station. Dwars door de velden liep de spoorweg. De twee hoge bruggen – de eerste voor het verkeer uit de Vlierstraat, de tweede voor de treinen – sta-

ken in het westen boven het landschap en het kanaal uit.

Langs de Vlierstraat, stonden, op grote afstand van elkaar, de lage woningen van de boerenknechten, met doorgezakte daken, twee, drie tegen elkaar aangeleund. Daar was ook de Evangelische Kerk, die eigenlijk geen kerk was met een toren en zo, maar die eruitzag als een goed onderhouden schuur, zonder ramen aan de straatkant. Langs de kalseide stonden de hoge huizen – veel daarvan met een schuur ertegenaan – van de vlasbewerkers, de wevers, de handelaars, de kooplui, de winkeliers en de zelfstandigen. En volkscafés, herbergen met eetgelegenheid en stamimees. Hoe meer naar het centrum toe, hoe dichter de huizen bij elkaar stonden.

De jeugd van vandaag kan zich moeilijk voorstellen wat het betekende om te wonen in een huis waarvan dak en muren niet geïsoleerd waren. De ijzige winterwind waaide door de pannen en als het sneeuwde lag er een laag wit poeder op de zoldervloer. Ramen en deuren waren ook al niet dicht, kieren en spleten lieten bijtende tocht door tot in de kamers. De muren waren vochtig. In de slaapkamers, vooral die onder de pannen, vroom het binnen net zo hard als buiten. De voorloper van de matras was de kaf- of strozak. Dons werd toen nog niet erkend als slaapcomfort. Naarmate de temperatuur daalde, steeg het aantal dekens. Dikke ijsbloemen tooiden de ruiten. De kat mocht mee in bed, onder de dekens. Alleen in de keuken brandde de buisstoof winter en zomer door, omdat ze ook als oven en fornuis dienst moest doen. De stoof was een kleine verbrandingsoven en verwerkte allerlei huiselijk afval, behalve keukenresten, die belandden op de mesthoop. De pot stond soms roodgloeiend. 's Avonds schaarde de hele familie zich errond, en dikwijls zochten ook de burens er elkaars gezelschap op.

De spoorweg, het statieplein en de loskaden langs het kanaal waren de plezantste speelplaatsen van het dorp – en een bron van leuke verrassingen, want soms was onze hulp welkom. Een zakje snoep of een reep chocolade om te delen, was onze beloning. Wagons in, wagons uit. Als er een treinstel in het station stond kon er geen betere plaats gevonden worden om verstop-

pertje te spelen. Tot we weggejaagd werden.

Maar ook buiten het station lonkte en lokte het avontuur. De treinsporen waren een ideaal aambeeld. Met de hulp van de voorbijrijdende “marsjendiese”¹ als hamer, maakten we metalen speelgoed, meestal van oude loden waterpijpen of kroondoppen: stuivers, munten, beitels en... wapens. De trein had redelijk vaste uren en al een half uur voordien lagen we met onze oren op de sporen om te horen hoe dicht hij genaderd was. De struiken langs de berm waren ideale schuilplaatsen om ons te verbergen voor de machinist en zijn ongere trawanten.

Toor en Jan Van Beekskes hadden de voorbije dagen een diepe put gegraven van waar ze me onder vuur konden nemen. Ik voelde het gevaar. Het minste geluid zou hun aandacht trekken, als ze er al waren. Zodra ik niet meer kon profiteren van de struiken gooide ik me in de droge gracht en zocht koortsachtig naar iets om me te verdedigen. Ik had geluk. Een stevige stok kon dienen als mitrailleur. Behoedzaam bewoog ik me verder. In de buurt van het wak en de kikkerpoel was de bodem nog drassig. De reiger was er niet, gelukkig maar, anders was ik verraden. Duizend muggen bedreigden ogen, neus en mond. Dat was vervelend. Maar ik moest er doorheen. Ik wreef enkele modderstrepen over mijn gezicht. Het stonk, maar als het op overleven aankwam moest je daar tegen kunnen. Ik tastte mijn zakken af en zocht naar iets om grashalmen rond mijn hoofd vast te maken, om ongezien over de rand te kunnen kijken. Halfdroog aardappelloof, net wat ik zocht, dat zou het moeten doen.

Ik was nu op gehoorsafstand aangekomen. Had de vijand iets in de smiezen? In stilte bereidde ik me voor op de sprong. Ik ademde diep. Eén, twee, drie!

‘Paang, paang, paang!’ hilde ik, zo luid als ik kon, en stormde schietend op hen af. Ik raakte hen vol in de borst. Toorke greep met beide handen naar zijn ribbenkast, de mond opengesperd, een pijnlijk grimas op het gezicht. Hij stortte achterover. Jan had geprobeerd om op te staan en terug te vuren, maar ik gaf hem de volle laag. Nu duikelde ook hij tegen de vlakke. Ik dook

¹ (goederen)trein, locomotief

in de put, zette mijn voet op de borst van Jan en stak juichend mijn wapen in de lucht bij wijze van victorie.

‘Stomme moffenkloot,’ schreeuwde Jan, die meteen verzezen was. ‘Nu heb je het veldhospitaal aangevallen! De ziekenzuster is van haar stokje gevallen. Als ze dit maar overleeft! We moeten hulp halen.’

Sylvietje lag verkrampt in de put, de zoom van haar kleed halfweg haar buik. Ze keek me kermend aan. Ze droeg een snelplasser met drukknopjes.

‘Wacht! Dit kan ik zelf wel aan,’ riep ik. ‘Waar doet het pijn, Sylvie?’

Ze kreunde en zuchtte. Ze wees me naar de binnenkant van haar dij. Ik moest ingrijpen, en snel.

‘Verplegers! Zorg voor verband. Het bloeden moet gestopt worden!’

Eén van de verplegers haalde een groezelige vod uit zijn zak. Ik drukte op de binnenkant van Sylvietjes dij. Ik ging zo tewerk dat haar snelplassertje zich een beetje opende. Een knoopje was losgekomen. Ik vroeg haar of daar de pijn het ergst was. Mijn ogen bleven gericht op de split in haar onderbroekje. Mijn blik werd er gewoon naartoe gezogen. Ik voelde hoe ik sneller begon te ademen. Nu piepte ook haar pruimpje door de gleuf. Ik kreeg het heet, veegde het zweet van mijn voorhoofd. Ik bracht het verband aan en beroerde daarbij zachtjes de gladde huid. Een lichte trilling trok door haar onderbuik. Ik boog voorover en kwam heel dicht bij het spleetje, dat ik geen seconde uit het oog verloor. Ik had het warm in mijn broek. Mijn plasser stak vooruit. Jongens droegen geen ondergoed. Mannen ook niet. Wij droegen lange hemden. Dat was warm. Mijn vader droeg alleen een onderbroek – een lange – in de winter. Die diende dan ook als pyjama. In de andere seizoenen moest het lange hemd volstaan. Tegen het einde van de week stond er een nette bruine streep in het achterpand.

‘Zo, dat is gepiept, we kunnen doorgaan,’ besloot ik.

Sylvietje streek haar kleedje glad.

‘Ik ben bang dat we onkuisheid doen, dan komen we in de hel,’ gromde Jan. ‘Dat staat in de tien geboden.’